

HONTI LÁSZLÓ

Az osztják approximativusrag eredete (avagy egy uráli szócsalád nyomában)

The aim of the present paper is to clarify the origin of some elements of Ostyak morphology (e.g. the approximative suffix and emphatic particle *nam/näm*, comitative suffix and postposition *nij-*) and their etymological relation to a group of Ugric case suffixes of common origin (e.g. Ostyak *nat/nät*, Vogul *nät/nät*, Hungarian *nak/nek* and dial. *nótt/nótt*). In the opinion of the author all of these as well as a well known Samoyed postposition family (cfr. Yurak *nā*) and the Yurak noun *nā* ‘friend’ are representatives of a noun **nājz* ‘Nähe; vicinity, neighbourhood’ of the Uralic protolanguage. Therefore the hypothesis that the Ugric case suffixes *nVt* etc. have been derivated/derived from a pronoun **nä* ‘this’, must be refuted to the extent that this pronoun is attested only as a plural pronominal stem in the daughter languages.

0. Az osztják nyelv keleti nyelvjárásainak egy részében, nevezetesen a Szurguti körzetben és a Szalim folyó vidékén beszéltekben használatos a hozzátvetőleges irány kifejezésére a *nam/näm* approximativusi rag. Az esetrag a palatális magánhangzó-harmóniát megőrzött nyelvjárásokban kétalakú: Trj J *nam/näm*, a 20. század második feléből való szurguti gyűjtések tanúsága szerint a harmónia már eltűnt, így ezekben a dialektusokban és az alig tanulmányozott szalimiban is ma már csak egyalakú ezen rag: *nam*. A legkeletibb, a Vah és a Vaszjugan folyók környéki osztják nyelvterületről ismereteim szerint csak a vahiból van feljegyezve approximativus, amelynek morféma, a *pa/pä*, *apa/äpä* nem azonos a szurguti és szalimi esetraggal.

A *nam/näm* elem történetéről eddig nem születtek feltevések. Az obi-ugor nyelvek történetét vázlatosan bemutató írások (Kálmán 1988, Honti 1998) nem szólnak erről a kérdésről, a vahi (*a*)*pa/(ä)pä* és a Sur Sal *nam/näm* suffixum eredetére azonban egyszer már utaltam (Honti 1984: 62). A következőkben annak a bebizonyítására teszek kísérletet, hogy a keleti osztják *nam/näm* egyáltalán nem elszigetelt elem, hanem népes uráli szócsalád tagja.

1. A V nyelvjárási *pa/pä* rag a *pä* nyomatékosító particulából alakult ki, amely ezen funkción kívül még melléknévként és névmásként (‘anderer; jemand, ein gewisser; fernestehend; fremd, nicht eigen’), kötőszóként (‘und’) és adverbiumként (‘noch, außerdem; wieder’) is funkcionál (erről l. DEWOS 1084–1087). Nyomatékosító és hangrendileg igazodott elemként gyakori a lativusi

adverbiumokban (pl. V *nyypa* 'fölfelé'), majd megjelent a lativusragos főneveken is (pl. V *katapa* 'a házhoz, a ház felé', vö. *kat* 'ház'), sőt a voltaképpeni lativusrag nélkül egyedül is van lativusi funkciója (pl. V *katpa* 'a házhoz, a ház felé', *ikilpä* 'az öreg(é)hez' ~ *ikilä* 'az öreg(é)hez', vö. *ikil* 'örege, az öreg', *iki* 'öregember'). Hasonlóan kezd lativusi és locativusi funkcióra szert tenni a VVj *pil/pil* particula is, vö. pl. V *těypil tayıpıl* 'ide-oda', *põňǵpıl mēnwəl* 'oldalra megy', Vj *põňǵpıl ālawǵl* 'oldalt hever' (Honti 1984: 62; erről a particuláról l. DEWOS 1145–1146).

2. A szurguti *nam/nām* és a szalimi *nam* eredetileg ugyancsak nyomatékosító elem lehetett, amely eleinte talán főleg névmásokhoz és névmási adverbiumokhoz járulhatott, ilyen szerepkörben a legkeletibb nyelvjárásokban is megtalálható, pl. Vj *mā mēnnām* 'én magam', *nõj nõjnām* 'te magad' stb., továbbá: VVj *t'inām* 'ott', Vj *tunam* 'oda', Trj (Terěškin) *t'enam* 'oda'. Sőt, e két particula akár össze is kapcsolódhat: Sal *tõypa* ~ *tõypanam* 'oda' (l. Honti 1982b: 111, 1984: 62).

A keleti osztják *nam/nām* eredetileg nagy valószínűséggel önálló szóból, névmásból vagy adverbiumból válhatott particulává majd esetraggá. Magánhangzójának eredeti minőségét, hogy tudniillik palatális vagy veláris volt-e, jelenlegi előfordulásai alapján nem állapíthatjuk meg. Ha a lehetséges források után nyomozunk, szükségszerűen arra az ugor suffixumcsaládra kell gondolnunk, amelynek tagjai szépen vannak dokumentálva mindhárom ugor nyelvben. Ezek pedig a következők:

m. *nak/nek* dativusrag és a *nek* névmási határozószó (pl. *nekem, neked, neki*), valamint a nyelvjárási helyhatározói ragok: a lativusi *ni, nyi*, a locativusi *nott, nõtt, nõtt, nitt* és az ablativusi *nól, nõl, nül, nül*;

vogul helyhatározói ragok: lativusi TJ *nā/nā*, (*ə*)*n*, ablativusi *nāl/nāl*, comitativusi *nāt/nāt*;

osztják helyhatározói ragok: lativusi O *na*, comitativusi VVj Sur *nat/nāt*, Sal *nat*; és névutó: Šer *nataŋ* (*nāŋ nataŋen* 'veled') (UEW 1: 300).

(Ezek lehetséges távolabbi kapcsolatairól és származásáról a későbbiekben szólok.)

2.1. A felsorolt ugor nyelvekbeli határozóragok egy nagyon fontos tekintetben lényegesen különböznek a keleti osztják *nam/nām* particulától: a határozóragok legtöbbször kimutatható egy vog. **nā/*nā*, ill. osztj. **na/*nā* tő és egy helyhatározói raga – voltaképpen csak a lativusi vogul és osztják suffixumok jelentenek kivételt –, míg a *nam/nām* morfémában az *m*-nek nem tulajdoníthatunk esetraggfunkciót. Tehát ezek összekapcsolása – legalábbis az első látásra – nem sok reménnyel látszik kecsegtetni. Ezért esetleges más rokonság után kell nyomozni. Gyanúba keveredhet az az obi-ugor adverbiumcsalád, amely elsődlegesen a folyóparthoz viszonyított mozgást és helyzetet hivatott érzékeltetni. Ennek tagjai:

osztják

VVj Sur Irt *nik*, Ni Šer Kaz Syn *nĭk*, O *nik* 'Präverb... Zum Fluß hinunter, ans Ufer vom höher gelegenen Land abwärts; auf den Herd, übers Feuer (z. B. den Kessel hängen), zum Herd hin, zur Haustür hin';

VVj Sur *nim*, Šer Kaz Syn *nĭm*, O *nim* 'Unter-, Ufer-, weiter unten am Fluß, nördlich', DT *nimpe*, Ko. *nimpə*, Ni *nĭmpə*, Kaz *nĭmpĭ*, O *nimpi* 'dem Ufer zu gelegener Rand einer Stadt, eines Dorfes, untere Seite, Vorderseite';

VVj Sur Irt *nāmən*, Ni Šer Kaz *namən*, O *nāmən* 'am Ufer, am Rand eines Sumpfes, näher am Ufer, weiter unten, in der (Nähe der) Tür, hinten';

Sur *nāməAtä*, Irt *nāmətta*, Ni *namətta*, Kaz *naməAta*, Syn *naməlta*, O *nāməlta* 'weiter vom Ufer weg (auf den Fluß, z. B. fahren), vom Ufer aufs Land hinauf, vom Ufer her' (DEWOS 984–986);

vogul

KU *nālwa*, P LO *nāl*, So. *nālwa* 'ans Ufer, flußabwärts' (Liimola 1963: 184);

KU *nālmən*, P *nālm*: *tä-n.*, LO *nālm* '(vom Land und Wald aus gesehen) am Ufer, (vom Ufer aus gesehen) auf dem Fluß, auf dem See' (Munkácsi), LM N *nalmən* (Liimola 1963: 133–134);

KU *nālməl*, P So *nālməl* 'auf dem Flußwege, auf der mittleren Fahrstraße' (Liimola 1963: 165).

Az osztják adatok arra mutatnak, hogy már az őszosztjákban **nim* ~ **nām(-ən, -əltä)* hangváltakozást mutató alakpárban élt egymás mellett a két adverbiumi forma. További két ugyanilyen obi-ugor adverbiumpárról tudok:

VVj *küm*, Sur *kim* (*kem*), Irt Ni Šer Kaz Syn *kĭm*, O *kim* 'hinaus, Außen-' ~ VVj *kämən*, Sur *kəmən*, Irt *kämən*, Ni Šer Kaz Syn *kamən*, O *kämən* 'draußen, im Freien, auf der Straße' (Honti 1982b: 88, DEWOS 636–637) < őszosztj. **küm* ~ **kämən* (a vogul megfelelőket l. Liimola 1963: 135, 166, 187);

VVj Sur Irt *num*, Ni Šer Kaz Syn *nĭm*, O *num* 'nach oben, hinauf, das Obere' ~ VVj *nomən*, Trj *nomən*, J *nomən*, Irt Ni Šer *numən*, Kaz *nomən*, Syn *numən*, O *nomən* 'oben befindlich, weiter flußaufwärts befindlich, Oberlauf eines Flusses, Süden, südlich' (Honti 1982b: 88, DEWOS 988–989) < őszosztj. **num* ~ **nomən* (a vogul megfelelőket l. Liimola 1955–1956: 21, 22, 30).

Megjegyzem, míg a fentebb idézett osztják adverbiumok (*nik*, *nāmən*) vogul megfelelői egyértelműen ősvogul alsó nyelvvállású magánhangzóra (**ā*) mennek vissza, az utóbbiak felső nyelvvállásúra (**ū*, ill. **ü*) engednek következtetni (vö. Honti 1982a: 151, 166–168, további adatok: Liimola 1955–1956: 21, 22, 30 és Liimola 1963: 135, 166, 187, ill. 166, 190). A vogul alapján úgy vélem, hogy ezen adverbiumok obi-ugor kori tövének hangalakja **nā-* lehetett, az őszosztják kori felső nyelvvállású **nim* pedig a **nām*-ból jöhetett létre a **küm* ~ **kämən*, **num* ~ **nomən* analógiájára. A **nā-* pedig a jelek szerint kb. 'Nähe, Raum in der Nähe von etwas, Flußufer' lehetett. Ha ez igaz, akkor Liimolának a Budenz

és Fokos-Fuchs feltevésére alapozott magyarázata mégis csak helytálló, aki a fentebb idézett névutói eredetű ugor kori ragokat **nā-* 'Nähe' jelentésű főnévre visszamenő névutóból eredeztette (Liimola 1963: 64–67, 95, 120–123), ill. a m. *nak/nek* raggal és a *neki* stb. formákkal kapcsolatban kellő kompetencia hiányában nem kívánt állást foglalni (Liimola 1963: 98), de amelynek idetartozásában semmi okunk sincs kételkedni. Etimológiai szótáraink (pl. UEW 1: 300–301) azonban inkább névmástöből magyarázzák ezen ugor névutókat és ragokat, s ehhez a nézethez csatlakozott Timothy Riese is „Der »Schönheitsfehler« an dieser Erklärung [a **nā-* 'Nähe' jelentésű főnévből való magyarázatról van szó; H. L.] liegt darin, daß sich das Element **nā* 'Nähe, Seite' sonst nicht anweisen läßt. Heutzutage ist man viel eher geneigt, in diesem **nā* ein altes pronominales Element zu sehen..., zu dem die Kasussuffixe traten. Während die Annahme eines Wortes mit der Bedeutung 'Nähe, Seite' sich semantisch sehr begründen läßt, weist die (einsilbige) Form klar auf ein pronominales Element hin. Ein Demonstrativpronomen **nā* ist in den verwandten Sprachen gut belegt, ein **nā* 'Seite, Nähe' hingegen überhaupt nicht” (Riese 1992: 381).

Úgy vélem azonban, hogy a folyóparthoz viszonyított mozgást és helyzetet érzékeltető névutóknak egy obi-ugor alapnyelvi **nā-* 'Nähe, Raum in der Nähe von etwas, Flußufer' jelentésű főnévből való magyarázatának lehetősége valószínűsíthető a jó egy évszázados etimológiai magyarázat helyességét, és – legalább – ugor kori **nā* főnévvel számolhatunk, vagyis a „szépséghiba” valójában nem is létezik. Kétségtelen azonban, hogy egy ilyen forma ellentétes eddigi ismereteinkkel, ugyanis főnévként kétszótagos tövet várnánk. Úgy vélem, semmi akadálya sincs annak, hogy a **nā* helyett **nājz* alakot tegyünk fel: névutóvá válva szükségszerűen megrövidült, megcsonkult az alakja, amit hangsúlytalan helyzete is elősegíthetett. E névutó közvetlen leszármazottai az északi osztják lativus-, a vogul locativusrag és a magyar nyelvjárási *ni*, *nyi* lativusrag. Abban kétségtelenül igaza van Riesének, hogy a vogul és a magyar lativusrag előzményében nem számolhatunk „névutó + **k* lativusrag” együttesével (Riese 1992: 381), hiszen egy ilyen **k* bizonyosan nyomot hagyott volna, a **j* azonban nem feltétlenül (azt azonban nem értem, hogy Riese az északi osztják lativusrag helyett miért kérdőjelet írt táblázatába...). Továbbá szerintem az sem szükségszerű, hogy az ugor lativusragok előzményében **j* ragot is feltegyünk, vannak ugyanis példák arra, hogy a ragtalan névutó is elláthat egy bizonyos (legtöbbszörre lativusi, ritkábban locativusi) funkciót. Az osztjákban elég gyakori, hogy a lativusi funkciójú névutó akár esetraggal, akár pusztán alapalakban is betöltheti a lativusi vagy locativusi funkciót, pl. VVj *ont*, *ontār* 'vmi belseje' > *ont* ~ *onta* '-ba, -be', *ontār* ~ *ontārñ* 'alatt (időben)', V *čõñč* 'hát' > *čõñč* ~ *čõñčä* 'mögé' (Honti 1984: 81). A vogulból is lehet hasonló példát idézni: T *khāt-khul* 'papírba' (Munkácsi 1894: 272) ~ *vãnghã-khuln* 'a kútba' (VNGy. 4: 347), TČ

waŋkā küłən 'in die Grube' (WV 3: 195), TJ *waŋkā k_oir* 'in einen Brunnen' (WV 3: 174) ~ *waŋkā k_oirən* 'in die Grube' (WV 3: 178).

2.2. A hosszabb (a 'hol?' és 'honnan?' kérdésre felelő) adverbiumok *m* eleme denominalis nomenképző (vö. Ravila 1937: 42–43, Liimola 1955–1956: 22–23, 1962: 301, 1963: 134), amelyek derivátumai az osztjákban a localisi suffixumok nélküli *nim*, *küm*, *num* melléknévi és/vagy adverbiumi funkciójú formákban is léteznek.

Az előző pontban felsorolt adverbiumok köre valójában még egy taggal bővíthető. A következő obi-ugor szópár az osztjákban az eddigieknél jóval kevésbé elterjedt, és nem is alkot olyan rendszert, mint a fentiek, de kétségtelenül ebbe a típusba tartozik:

osztják

„*äləm* (J), DN Kr. *ätəm-*, KoP *ätəm* anderer... (Attribut zu 'Seite')”
(DEWOS 78) (< ösosztj. **äləm*);

vogul

KU *älwə* 'hinüber, auf die andere Seite', P *alwə* 'über, hindurch, sehr', LO *äluw* 'durch und durch, ganz, sehr';

TJ *äləm*: *ä-pält*, KU *äləm-p.*, P So *äləm-p.* 'jenseits...' (< ösvog. **äləm* ~ ösosztj. **äləm*);

KU KM KO *älmän* 'hinter, auf der anderen Seite (des Wassers)';

KU KM *älməł* 'von der anderen Seite (des Wassers), längs der anderen Seite' (Liimola 1962: 299–300, 1963: 189).

Az idézett obi-ugor szópárok alapján biztosra vehető, hogy már az obi-ugor alapnyelvben voltak ezen szavak körében *m* képzős denominális derivátumok, amelyek jelzői és adverbiumi (lativusi és locativusi) funkcióban voltak használatosak. Az osztj. *nim* ~ *nämən* azonban annyiban különbözik a többi osztják szócsaládtól, hogy az alsó nyelvválású változat csak adverbialis ragokkal bővülve használatos. Ennek az lehet az oka, hogy a **näm* 'hierher, in die Nähe; hier, in der Nähe', amely ennek alapszava, egyrészt approximativusi névutóként fokozatosan agglutinálódott a főnévhez, másrészt pusztán nyomatékosító elemként is járulhatott főnevekhez, adverbiumokhoz, névmásokhoz, így önálló szóként megszűnt létezni.

3. Fentebb említettem, hogy Liimola a 2. pontban idézett obi-ugor ragokat és magyar rokonaikat egy **nä-* 'Nähe' jelentésű főnévre visszamenő névutóból eredeztette, s egyúttal utalt arra, hogy a szakirodalom szerint ezeknek még a szamojéd nyelvekben is vannak megfelelőik (Liimola 1963: 65). A szamojéd névutókat tanulmányozó Mikola Tibor is foglalkozott az ezekkel összekapcsolhatónak vélt jurák *nä-* tövű névutók (Mikola 1975: 24–45) és egyéb szamojéd nyelvekbeli megfelelőik ugor rokonságával (Mikola 1975: 164–170). Lehetséges előzményükről így vélekedik: „Für das Nordsamojedische, Wogulische und

Ostjakische kann der Stamm **nā* angenommen werden, doch wir können auch mit der Form **ne*... rechnen.... Abgesehen von wenigen Ausnahmen kann... die ausgedehnte Postpositionsfamilie auf die Grundform **nā-*, **nāk-*, **nāŋ-* zurückgeführt werden. Ich halte es für wahrscheinlich, daß auch die schwieriger zu erklärenden Formen im Endergebnis ebenfalls auf die obigen zwei Lautformen zurückgehen. Dies ist um so glaubwürdiger, als die Grundbedeutung der gleichgestellten Suffixe offensichtlich 'Nähe' war und die auf die Nähe hinweisenden Pronomina im allgemeinen palatale Vokale enthalten" (Mikola 1975: 169). Tehát Liimola felfogásától abban tér el, hogy névmástöbblől indul ki, s ezt a nézetet fogadta el az UEW is (I. UEW 1: 300–301).

Én erősen kételkedem e névutó- és ragcsalád mutató névmási eredetében. Az etimológiai irodalomban egymás mellé sorolt *n* szókezdő mássalhangzót tartalmazó nem névmási és nem pluralisi elemek az etimológiai szócsaládok bizonytalan tagjai (I. Rédei 1973: 312–313), I. továbbá „**na* 'der hier, dieser da' FU" (UEW 1: 297), „**nā* (~ **ne* ~ ?**ni*) 'dieser; ?der, jener' FP, ? U" (UEW 1: 300–301) és „**no* 'jener' FW, ? U" (UEW 1: 306–307) alatt (ehhez a kérdéshez még vö. Honti 1997: 34–35). Ezenkívül a tárgyalt névutó- és ragcsalád egyszerűbben magyarázható Liimola feltevése alapján, amelyet csak annyiban látok módosítandónak, hogy alapalakjául U **nājz* 'Nähe' formát rekonstruálok. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a **nā* névmás stb. családja biztosan finn-permi kori (de persze lehet jóval régebbi is, sőt bizonyosan az, hiszen a birtoktöbbségitő jel és a többes számú tárgy jele nyilvánvalóan erre megy vissza, vö. Honti 1997: 34), a **nājz* 'Nähe' pedig biztosan uráli alapnyelvi elem.

Mikolának azzal, a jurákra vonatkozó következtetésével is egyet kell értenem, „daß es ein Wort mit der Bedeutung 'Nähe' gab und sich daraus einerseits die Postpositionsfamilie *nā*', andererseits das Substantiv *nā* 'Freund' entwickelte" (Mikola 1975: 169–170). Janhunen azonban – szerintem teljesen indokolatlanul – elválasztja egymástól e két csoportot: **nā-* (post.) (Janhunen 1977: 99), **nā* 'Kamerad, Bruder, Schwester' (Janhunen 1977: 106).

4. Lehetségesnek tartom, hogy a *nim* ~ *nāmən* stb. adverbiumokhoz tartozik a következő keleti osztják névutó is, amely egyes nyelvjárásokban raggá vált vagy raggá válóban van:

„*nijit* (V), Vj *nijə*, Trj *nijt-* Postposition von... her, seit... V *ilə nijit*, Vj *ilə nijə* vor langer Zeit. Vj *timäl nijə semləγ* von Geburt an blind. Trj (*torəmnə*) *kuł mā nij 'tem jirəti* ich habe kein Glück beim Fischen. In V Vj suffixartig in Komparativkonstruktionen, z. B. V *lōγ män-nijit ɔγrəkj*, Vj *mən-nij ɔγər* (er ist größer als ich)" (DEWOS 1006);

P *mānijti* (~ *māntemi*) a sg. 1. sz. névmás ablativusa, *nōŋnijti* (~ *nōŋjatini*) a sg. 2. sz. névmás ablativusa (Honti 1977: 275); „*nijit* (вах., вас.) послелог, употребляется при сравнении одного предмета с другим; *länki kūtərki nijit*

eļļakki белка крупнее бурундука; *niņktə* (аг., у.-аг., тр.-юг., юг., у.-юг., сал.); *niktə* (у.-аг.) послелог: от (употребляется только с личными местоимениями); *niņ niņkte* от тебя (тр.-юг.); *ma niktem* от меня (у.-аг.)” (Terėškin 1981: 286), Тгј *ar ҡo ləg niktil* ’многие из них’ (Terėškin 1981: 25), Sal *ma niņktem pōš mənt* ’от меня пойдет род’ (Terėškin 1981: 367).

Ezen névutó őszóják hangalakja **niņkəti* lehetett, abszolút töve pedig *ni-*, amely a *nik* ’Zum Fluß hinunter stb.’ szóban is megvan. Magának a névutónak a töve talán **niņk-*, de ezen *-iņk-* elemről nem tudok semmit. Esetleg arra gondolhatnánk, hogy ez az *iņk* vagy *i* olyanféle lativusi elem lenne, mint esetleg a vogul ТЈ *нои*, КУ *нох*, *ноиҳэ*, КМ *нок*, *ноикэ*, КО *нук*, *нуијк*, *нуијкэ*, Р *нуијк*, VNK *нук*, *нуијк*, *нуијт*, LU *нук*, LO *ноиҳ*, So *нэиҳ* ’nach oben, hinauf’ szóban, de ez igen gyenge lábakon álló feltevés (vö. Liimola 1963: 190–192). Az abszolút szóvégi **i* elem talán az ablativusi végződés, amely a Sur névszói paradigmában is megvan és amely ugyancsak névutói eredetű (l. Rédei 1977: 208–209), vö. pl. *iməji* ’asszonytól’ (*imi* ’asszony’), *kəti* ’házból’ (*kə* ’ház’). Persze ennek meg az a gyengéje, hogy az ablativusrag csak a surguti nyelvjárásokban *i/i*, a V-ben és a Vj-ben *o/ö*, pl. *iməjö* ’asszonytól’ (*imi* ’asszony’), *kəto* ’házból’ (*kə* ’ház’). Az *iņk* és az *i* közötti *t*-vel sem tudok elszámolni; ha származtatásom helyes, akkor csak képzőelemre gondolhatok.

E keleti osztják névutó eredetével kapcsolatos feltevésnek kétségtelenül komoly akadálya, hogy a feltételezett abszolút tövet követő elemek mibenlétére vonatkozóan csak bizonyíthatatlan sejtéseket tudtam felsorakoztatni. Mivel azonban a *tő* az említett adverbiumokéval azonosnak látszik, és a névutó jelentése az adverbiumokéhoz jól illik, magyarázati kísérletem egyelőre talán mégsem vethető el, esetleg újabb érvek is előkerülhetnek, amelyek révén sikerül dűlőre vinni a dolgot. Hadd hivatkozzam itt arra, hogy a m. *toll* és a fi. *sulka*, valamint a m. *tó* és a fi. *suo* ’mocsár’ egyeztetését is szinte képtelenségnek minősítették mintegy száz éven át, mígnem sikerült kideríteni a köztük lévő szokatlan, szabálytalannak tekintett hangmegfelelés okát (Honti 2001); vagy azt is megemlíthetem, hogy a m. *val/vel* instrumentalis- és comitativusrag etimológiai hátterét számtalan kísérlet után talán csak napjainkban sikerült Bereczkinek tisztáznia megnyugtatónak tűnő szemantikai és hangtörténeti okfejtéssel (Bereczki 2001).

Irodalom

- Bereczki Gábor (2001), A *-val/-vel* rag eredete. MNy 97: 206–209.
- Honti, László (1977), Beobachtungen über die Laut- und Formenlehre gegenwärtiger Surguter Mundarten des Ostjakischen. ALH 27: 271–286.
- Honti, László (1982a), Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Honti László (1982b), A szalimi osztják nyelvjárás hang- és alaktanának ismertetése. NyK 84: 91–119.
- Honti László (1984), Chrestomathia ostiatica. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Honti, László (1997), Numerusprobleme (Ein Erkundungszug durch den Dschungel der uralischen Numeri). FUF 54: 1–126.
- Honti, László (1998), ObUgrian. In: Abondolo, Daniel (ed.), The Uralic Languages. Routledge, London – New York. 327–357.
- Honti, László (1999), Zur Entstehung der paradigmatischen Vokalwechsel im Ostjakischen (Diskussionsbeitrag zu Helimskis Erklärungsversuch). FUM 23: 45–61.
- Honti, László (2001), Ung. *tó* 'See' ~ fi. *suo* 'Morast', ung. *toll* 'Feder' ~ fi. *sulka* 'id.' (Ein Beitrag zum Konsonantismus der U/FU Grundsprache). LU 37: 241–244.
- Janhunen, Juha (1977), Samojedischer Wortschatz. Gemeinsamojedische Etymologien. CT 17. Helsinki.
- Kálmán, Béla (1988), The History of the Ob-Ugrian Languages. In: Sinor, Denis (ed.), The Uralic Languages. E. J. Brill, Leiden – New York – København – Köln. 395–412.
- Kannisto, Artturi – Liimola, Matti (1956), Wogulische Volksdichtung gesammelt und übersetzt von A. K. bearbeitet und herausgegeben von M. L. III. Band. MSFOu. 111. = WV 3.
- Liimola, Matti (1955–1956), Zur wogulischen Formenlehre. JSFOu 58/3: 1–65.
- Liimola, Matti (1962), Etymologisches aus den ugrischen Sprachen. MSFOu 125: 289–316.
- Liimola, Matti (1963), Zur historischen Formenlehre des Wogulischen. I. Flexion der Nomina. MSFOu 127.
- Mikola, Tibor (1975), Die alten Postpositionen des Nenzischen. Akadémiai Kiadó – Mouton, Budapest – Den Haag.
- Munkácsi Bernát (1894), A vogul nyelvjárások szóragozásukban ismertetve. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Munkácsi Bernát (1896), Vogul népköltési gyűjtemény. IV. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. = VNGy. 4.
- Ravila, Paavo (1937), Über das finnisch-ugrische Komparativsuffix. FUF 24: 29–58.
- Rédei, Károly (1973), Über die Demonstrativpronomina in den uralischen Sprachen. MSFOu 150: 311–319.
- Rédei Károly (1977), Szófejtések. NyK 79: 201–216.
- Riese, Timothy (1992), Zur Entwicklung des Kasussystems im Wogulischen. In: Derékly Pál – Riese, Timothy – Sz. Bakró-Nagy Marianne – Hajdú Péter (Hrsg.), Festschrift

für Károly Rédei zum 60. Geburtstag – Emlékkönyv Rédei Károly 60. születésnapjára. Wien – Budapest. 379–388.

Steinitz, Wolfgang (1966–1993), Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache. Akademie Verlag, Berlin.

Terëškin, N. I. [Терёшкин, Н. И.] (1981), Словарь восточнохантыйских диалектов. Наука, Ленинград.

VNGy. 4 = Munkácsi 1896.

WV 3 = Kannisto – Liimola 1956.